

Mihai Eminescu în iconografia românilor

S-a întâmplat ca, la puțin timp după moartea survenită în 1889, poetul nostru Mihai Eminescu să intre în conștiința românilor ca o figură de excepție, căreia i se cuvine prețuire și adorație. Românii și-au căutat dintotdeauna astfel de repere identitare, pentru a se legitima în istorie și a-și alimenta conștiința valorii. Numai că, în atitudinea aceasta de raportare și identificare, specialiștii în sociologia recepției au vorbit de intrarea figurilor reprezentative într-o fază de legendă, pentru ca apoi să se retragă într-un mit cu caracter național. Mihai Eminescu a traversat, ca figură de excepție aceste faze, până la constituirea de sine a mitului cunoscut azi sub numele **Mihai Eminescu – poet național**. Mai mult decât atât, în fiecare din perioadele noastre istorice, cele de la traversarea secolului, mai întâi anul 1900, apoi momentele de cumpănă istorică, Unirea de la 1918, primul și al doilea război mondial, perioada comunistă și eliberarea de sub ea din 1989, – ce coincidă sublimă, acest an 1989, abia încheiat Centenarul morții lui Eminescu și ivirea la lumină a libertăților noastre! o comemorare și o înviere! – românii au apelat la figura poetului național în numele și în baza propriei ideologii, adjucecat fiind de fiecare pentru a măsura și a motiva o acțiune istorică sau alta; regaliștii vedeau în poet idealurile politice ale conservatorismului său, naționaliștii arborau idealul limbii române și al istoriei neamului ales, comuniștii găseau dreptatea egalitaristă și combaterea imperialismului politic, decembrieștii anului 1989 îl descopereau în rugăciunile sale.

Toate aceste mișcări ideologice și politico-istorice, cunoscute încă din vremea lui Eminescu (lupta dintre liberali și conservatori) au alimentat diferite forme de iconizare a imaginii poetului român și, prin urmare, două mari atitudini în istoria postumității: una de laudă și preamărire, cealaltă de denigrare și respingere. De reținut că ambele continuă și azi, la mai bine de 150 de ani de la nașterea poetului. Cum opera și câteva fotografii ale poetului păstrate au fost proba atitudinii de mitizare a imaginii lui Eminescu, artiștii din toate domeniile de reprezentare s-au întrecut în a-i crea poetului o imagine figurală cât mai aproape de personajul mi-

tic. De la poezii închinată (în 1989 apărea o antologie de versuri din toate generațiile de poeți care s-au scris poeme cu și despre Eminescu), la statui, portrete în ulei, tuș și grafică, până la filatelie, numismatică, ilustrații de carte și muzică, acțiunea de mitizare, venind din prima atitudine enunțată mai sus, continuă, iată, în fiecare 15 ianuarie ori 15 iunie, cu activități laudative de aniversare ori comemorare: depunerea de coroane la statui, spectacole festive de recitări din poezia eminesciană, evocări ale biografiei și operei. E știut de românii din Ungaria că de câțiva timp încoace, în ianuarie, se întâlnesc în curtea Institutului Cultural Român, scriitori, oameni de cultură, depunând flori la statuia poetului și evocând personalitatea eminesciană. După cum e de văzut ce amintiri leagă numele străzii din Jula, *Eminescu*, pentru românii din această localitate ori cum realizează aceștia nevoia figurii de identitate națională prin numele poetului.

Mă voi opri aici la formele de reprezentare a figurii iconice Eminescu în planul artelor (sculptură, pictură, grafică), fiindcă mi se pare ilustrativ pentru nevoia de intuitiv a iconizării, dar și pentru modul cum funcționează imaginarul plastic în proiecția figurală a lui Eminescu. Se cunosc patru fotografii ale poetului (cea de la 19 ani, 1869, la 28 de ani, 1878, la 35 din 1885 și ultima, la 37 de ani din 1887), care au stat la baza mentalului românesc în procesul acesta de iconizare și, implicit, ca model artistic pentru sculptori și plasticieni. Dintre acestea, sub aspect cantitativ și calitativ, cel mai mare impact l-a avut fotografia adolescentului cu fața senină și cu plete date peste spate. Este în această ilustrație o figură angelică, menită să alimenteze în oameni gustul pentru frumos și ales proiectate în Eminescu. De aceea, o serie de sculptori și pictori au valorificat această imagine, cu funcție modelizatoare, abia mai târziu s-au întors și la ultimele două (cu urme ale bolii, durerii și nevoilor), atunci când se simțea nevoia de umanizare a figurii eminesciene.

Chiar în anul morții 1889, sculptorul Marin Filip, cel care luase masca mortuară a poetului, realizează un bust la solicitarea membrilor societății literare „România Literară” care să fie pla-

sat tocmai în fața Ateneului Român din București. Turnat din ghips, monumentul s-a degradat și n-a rezistat timpului. Primul monument sculptural ridicat în parcul orașului Botoșani, la un an de la moartea poetului, în 1890, este cel al sculptorului Ion Georgescu, contemporan cu Eminescu. Acesta l-a cunoscut în ultimii ani ai vieții, ca atare, bustul din Botoșani redă o figură mai apăsată, tristă și gânditoare, mai uman, cu mustață și fruntea înaltă. În 1891, același Georgescu realizează și un medalion în relief pentru mormântul poetului din cimitirul Bellu, reprezentând figura mai poetică și visătoare. La un an, în 1892, Vladimir Hegel realizează un bust pentru a lua locul celui

reprezentând poetul în picioare și jos, alături o figură feminină cu simbol alegoric reprezentând muza elegiei, care parcă vrea să iasă din marmură. Orașul Craiova inaugurează bustul lui Eminescu în 1914 executat de I.Dimitriu-Bârlad. Cunoscutul sculptor Romul Ladea execută în 1930 și 1934 mai multe lucrări pentru localitățile Oravița, Șiria și Sănnicolaul Mare. La Iași, în grădina Copou, locul atâtor plimbări ale poetului cu prietenii săi, Ion Mateescu așează în 1934 un bust Eminescu, în vreme ce Richard Hette a plasat un relief sculptural la Universitate. Toate urmează chipul foto al adolescentului din 1869. Un moment de cotitură în proiecția sculpturală îl reprezintă

Ligia Macovei,
Trecut-au anii...

degradat în fața Ateneului Român. Al treilea moment, este cel din 1902, când la Dumbrăveni (Suceava) se dezvelește bustul executat de Oscar Spathe, la momentul dezvelirii fiind prezenți scriitorii vremii: D.Anghel, Șt.O.Iosif, Cincinat Pavelescu, Sextil Pușcariu. Bustul urma mai degrabă modelul celei de-a doua fotografii a adultului Eminescu. Tot în 1910, Dimitrie Paciurea a proiectat un monument Eminescu, din ghips, ieșit sin seria celorlalte, format dintr-un bloc la baza cu soclului nuduri de sclavi și elegii sub formă de himere. Deasupra iese din același bloc chipul poetului răvășit, îndurerat și răzvrătit.

În 1911, la Galați, ca urmare a unei colecte publice, sculptorul Frederic Störck realizează un ansamblu masiv din marmură de Carrara,

inițiativa unui comitet condus de Mihail Sadoveanu care, în 1930, l-a solicitat pe Oscar Han să realizeze compoziții statuare cu figuri alegorice. Proiectul nu este finalizat și la inițiativa primarului din Constanța, același O.Han ridică monumentul în august 1934. Un bust de bronz însoțit de figuri alegorice pe temele poeziei eminesciene, urmând mai degrabă cea de a doua fotografie a poetului și care figurează toate stările poetului, melancolie, meditație, poftă de viață, amărăciune. Modelul antic reproduce un chip idealizat, cu fruntea largă, gânditoare și cu privirea departe parcă spre infinit.

Alți sculptori și-au încercat forțele talentului lor, legându-și notorietatea de numele poetului. În 1943 Ion Jalea realizează în parcul Cișmigiu, în locul rezerv-

vat scriitorilor, un bust în bronz, exprimând mai mult o privire interioară, apoi Ion Vlasiu care realizează un Eminescu tânăr purtând la piept luceafărul. Lucrările sculpturale ale lui Gh.D.Anghel din București, dintre care monumentul din fața Ateneului Român, reprezintă o nouă viziune figurală: privire spre cosmos, trupul nud impunător, cu linii alungite, părți suprafinisate din chip alternând cu cele de umbră, mai dure, o mișcare ascendentă, gata parcă de zbor.

Pictura și grafica au cunoscut o evoluție și moduri de reprezentare spectaculoase. Primul pictor român care realizează în 1890 o schiță-portret în cărbune este Ștefan Luchian, în care a transcris două versuri eminesciene. Figura reproduce chipul poetului dintr-o alăturare a primei și celei de a doua fotografii: cu plete și mustață, fața mare și ochi abia văzuți coborâți în întuneric. Spre finele secolului XIX, Gh.Petrașcu și Th.Enescu schițează compoziții-desene după poemele *Scrisoarea I* și *Lucafărul*. Octav Băncilă realizează în 1920 un tablou în ulei cu Eminescu și prietenul său Ion Creangă, un Eminescu citindu-și foile și un Creangă la masa țărănească cu capul în cășul palmei drepte ascultând lecturile poetului. Alți pictori precum D.Ghiață (care a pictat și casa poetului), V.Dobrian, Ligia Macovei, Alecu Ivan Ghilia, Spiru Vergulescu au realizat ilustrații-desene ale creației eminesciene. La Iași există o amplă lucrare în incinta Universității, realizată monumental, de pictorul Sabin Bălașa, un adevărat film în culori-pastel, cu dominantă albastrului, care urmează o epopee plastică a operei eminesciene. În 1920 Editura Națională Ciornei scoate o ediție ilustrată de graficianul Ary Murnu, fratele editorului George Murnu. La 50 de ani de la moartea poetului se editează un volum omagial cu ilustrații pe marginea creației lui Eminescu, desene, vignete și planșe purtând semnături de prestigiu ale pictorilor Camil Ressu, Jean Steriadi

Iconografia plastică, ca și creația lirică dedicată poetului nostru, dovedește că Eminescu rămâne permanent un subiect inepuizabil și tentant pentru actul de veșnicire în și cu Eminescu.

Cornel Munteanu